

Erdélyi Magyar Adatbank

Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

Jubileumi Rákóczi Évek

2003–2011

**Istennel a hazáért
és a szabadságért**

JUBILEUMI RÁKÓCZI ÉVEK
2003–2011

JUBILEUMI RÁKÓCZI ÉVEK
2003–2011

Istennel a hazáért
és a szabadságért

Kiadja
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület,
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság
2003

Szerkesztette:

Dukrét Géza

Szövegkorrektúra:

Mihálka Magdolna

Számítógépes szerkesztés:

Kraftsikné Petrikó Ildikó

Címlapon:

II. Rákóczi Ferenc – Mányoki Ádám festménye

K E R E T P R O G R A M

- 2003. március 14. – Kolozsvári Fórum: a Jubileumi Rákóczi Évek meghirdetése. A Fórum egy történészekből álló szakbizottságot kért fel az eseménynaptár kidolgozására. Ennek elvégzését a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság munkatársai vállalták.
- Emlékbizottság létrehozása belföldi és külföldi tagok bevonásával.
- Szakbizottság felállítása – rendezvények, pályázatok és vetélkedők megszervezésére.
- Együttműködés kiépítése.

Eseménynaptár

2003.

ISTENNEL A HAZÁÉRT ÉS A SZABADSÁGÉRT

A Rákóczi Jubileumi Évek megnyitója

Történelmi színhelyek: Balázsfalva, Belényes, Bélfenyér, Bihardiószeg, Bonchida, Brád, Domahida, Kővár, Kolozsvár, Máramaros-sziget, Nagybánya, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Szentbenedek, Székelyhíd, Szilágysomlyó, Torda, Vetés

- Partiumi Honismereti Találkozó – előadások	március 22.
- Partiumi nyitóünnepség – tudományos ülészek, templomi ünnep	május 10.
- A Rákóczi-szabadságharc – vetélkedő az Ady Endre és a Szent László Gimnáziumokban	Varadinum
- II. Rákóczi Ferenc nyomában – emlékkirándulás: Nagyvárad–Zsibó–Hadad– Szatmárnémeti–Kismajtény–Székelyhíd–Bihar útvonalon	július 9.
- II. Rákóczi Ferenc nyomában – emlékkirándulás a Bánságban	augusztus 27–30.
- Rákóczi-emlékműsor – Ábrám Sámuelné dr. Sárközi Lídia összeállításában és vezetésével – Szatmárnémeti	augusztus 30.

- IX. Partiumi Honismereti Konferencia –
Hegyközkovácsi szeptember 5–7.
- Emlékezés a bélfenyéri csatára: emlékünnep a
tenkei református templomban, kopjafa-
avatás Bélfenyéren november 2.
- Bihar a Rákóczi-szabadságharcban –
tudományos ülészak november 29.

- **Pályázatok meghirdetése** a szakbizottságok által megszabott
témákban:
  1. Képzőművészeti pályázat – festmény, grafika, kisplasztika,
szobor, fotó, film.
  2. Történelmi pályázat – II. Rákóczi Ferenc szabadságharca,
történelmi szerepe. Felnőtt- és diákkategóriában.
  3. Néprajzi pályázat – mondák, legendák Rákócziról és a kuru-
cokról. Felnőtt- és diákkategóriában.
  4. Drámapályázat.

2004.

A Rákóczi-szabadságharc és Erdély

Történelmi színhelyek: Bihar, Beszterce, Feketehalom, Gyulafehér-
vár, Holdvilág, Kóvár, Nagyenyed, Sepsiszentgyörgy, Brassó.

- Vetélkedő középiskolásoknak: A Nagyenyedi
Református Kollégium diákjainak hősiesség
helytállása a Rákóczi-szabadságharcban március 13.
- Emlékkirándulás: Borsi – emlékünnep a
fejedelem szülőházánál március 28.
- X. Partiumi Honismereti Konferencia –
Szatmárhegy szeptember 10–12.

- Tudományos ülés Nagyváradon – a Rákóczi-szabadságharccal kapcsolatos települések képviselőinek találkozója* október 16.
- Rákóczi a zenében – hivatásos régizene együttesek fellépése. november
- Páskándi-darab bemutatója a váradi színházban – Koltai Gábor rendezésében őszel

2005.

A vezérlő fejedelem – államszervezés

Történelmi színhelyek: Medgyes, Zsibó, Szamosújvár, Bethlen, Vice, Aranyosmeggyes

- Toleráns valláspolitikai – vetélkedő egyházi iskolák között május
- Emlékkirándulás: Ónod–Eger–Szécsény (2 nap) – emlékülés az egri várban szeptember
- Képzőművészeti pályázat díjkiosztó ünnepsége – kiállítás a pályaművekből. október
- Emlékülés Zilahon, esetleg Zsibón november
- Rákóczi-esték – kuruc nóták tanulása az ifjúsággal őszel

2006.

Rákóczi művelődéspolitikája

Történelmi színhelyek: erdélyi országgyűlés Huszton

- Emlékülés – Rákóczi művelődési programjáról – Nagyvárad május
- Emlékkirándulás: Munkács–Huszt (2 nap) szeptember
- Történelmi pályázat díjkiosztó ünnepsége, dolgozatok felolvasása október

---

* A tudományos ülésszak időpontja egybeesik a Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója alkalmából tartott nagyváradi megemlékezéssel. A rendezvényen mindkét témával kapcsolatban elhangzanak előadások.

2007.**A magyar nemzet egysége**

Történelmi színhelyek: Marosvásárhely, Kolozsvár, Székelykocsárd, Radnót, Arad

- Emlékkülés a marosvásárhelyi vártemplomban
Emléktábla avatása a fejedelem beiktatásáról   április
- Vetélkedő – Rákóczi Erdélyben   május
- Emlékkirándulás: Rákóczi útvonalán Erdélyben   szeptember
- Néprajzi pályázat díjkiosztó ünnepe, dolgozatok felolvasása   október

2008.**Érdekegyesítés és a társadalmi bázis megteremtése**

Történelmi színhelyek: Nagykároly, Görgényszentimre, Kolozsvár, Szászsebes

- Emlékkülés Nagykárolyban   február
- Emlékkirándulás: Vaja–Sárospatak–Tokaj (2 nap), emlékkülés Sárospatakon   szeptember
- Drámapályázat díjkiosztó ünnepe   október
- Szavalóverseny – a kuruc kor költészete   november
- Rákóczi zenei esték – korabeli táncok ismertetése az ifjúság körében   ősszel

2009.**Rákóczi külpolitikája a szabadságharc megmentésére**

Történelmi színhely: erdélyi országgyűlés Huszton

- Emlékkülés, előadások Nagyváradon   május
- Emlékkirándulás: Zágón – Mikes Kelemen nyomában. Közös rendezvény a Kriza János Néprajzi Társasággal   szeptember
- Irodalmi műsor és vetélkedő Mikes Kelemenről   november

2010.**A kurucok üzenete a mához****Történelmi színhely:** Hadad

- Emlékülés Kolozsváron – EMKE, EME, Sapientia Alapítvány (Egyed Ákos, Sípos Gábor, Magyar András, Csetri Elek) május-szeptember
- Vetélkedő – Rákóczi-életmű május
- Szoboravatás – helyét később döntjük el

2011.**A Rákóczi-életmű értékelése****Történelmi színhely:** Salánk

- Emlékülés Szatmárnémetiben – közösen a helyi EMKÉ-vel, a Rákóczi Kollégiumban, koszorúzás a majtényi emlékműnél május
- Emlékkirándulás: Rodostó szeptember
- Emlékülés Zágónban október

Kiadói tervek

1. Kronológia + programfüzet + pályázathirdetések november
  2. A 2003-ban elhangzott előadások kiadása december
  3. Minden év végén az az évi emlékülések anyagának kiadása. A könyvek megjelenésekor könyvbemutató
  4. Rákóczi-breviárium 2005
  5. CD megjelentetése kuruc-nótákkal, korabeli zenével 2011
- Egyéb feladatok:
- vándorzászló készítése 2003 végén, vagy 2004 elején
  - évente pályázatok készítése

Nagyvárad, 2003. november 15.

TÓKÉS LÁSZLÓ
püspökDUKRÉT GÉZA,
a PBMEB elnöke

II. Rákóczi Ferenc életének és harcainak kronológiája

Dátum	Esemény
1676. márc. 27.	Született Borsiban (Felvidék, ma Szlovákia).
1676. júl. 8.	Édesapja, I. Rákóczi Ferenc halála.
1678.	A Thököly Imre vezette Habsburg-ellenes felkelés kezdete.
1682.	Zrínyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc édesanyja férjhez megy Thökölyhez.
1682. szept. 15.	Thökölyt a szultán Észak-Magyarország királyává teszi, közös háborút indítanak a császár ellen, a hadjáratba a gyermek Rákóczit is elviszi.
1682–83 tele	A gyermek Rákóczi részt vesz mostohaapja oldalán a téli hadjáratban.
1684.	Rákóczi visszakerül anyjához, a regéci várban folytatja tanulmányait.
1685 ősze	Thökölyt a törökök fogságba vetik.
1685 ősze	Az osztrákok megkezdik Munkács ostromát, a várat Zrínyi Ilona védi.
1687. okt. 18.	A Pozsonyi Országgyűlés elismeri a Habsburgok örökös magyar királyságát.
1687. dec.	A kilencesztendős Józsefet, I. Lipót fiát Magyarország királyává koronázzák.
1688. jan. 17.	Zrínyi Ilona feladja Munkácsot.
1688. márc. 27.	Zrínyi Ilona két gyermekével, Juliannával és Ferencsel Bécsbe megy.
1688. ápr. 3.	A gyermek Rákóczit elszakítják anyjától és nővérétől, a dél-csehországi neuhausi jezsuita kollégiumba viszik.
1688 ősze	Kitör a „nyugati háború” Franciaország és Ausztria között.
1690.	Thököly Zernyestnél legyőzi az osztrákok által támogatott Teleki Mihályt, s Erdély fejedelme lesz.

1691. I. Lipót Diplomája alapján Erdélyt uralma alá rendeli.
- 1691-től Az ifjú Rákóczi a prágai egyetemen tanul.
1692. jan. Zrínyi Ilonát a császár kiadja Thökölynek Heister tábornokért cserébe.
- 1692 nyara Rákóczit a császár Bécsbe hívhatja, megszabadul Kollonich érsek gyámsága alól.
- 1693-ban Rákóczi egyéves itáliai tanulmányúton vesz részt.
1694. Visszatér Magyarországra, Sáros megye főispánja lesz.
1694. szept. 26. A császár engedélye nélkül feleségül veszi Sarolta Amália hessen-reinfelsi uralkodó lányát.
1696. máj. Megszületik első gyermekük. Keresztapául a császárt kérik fel, aki egyúttal megerősíti Rákóczi birodalmi hercegi címét.
1697. júl. A hegyaljai felkelés a Rákóczi-birtokon. Rákóczi a császárhoz siet bizonyítani ártatlanságát.
1698. Barátságot köt Bercsényi Miklóssal, Ung megye főispánjával.
- 1700 eleje Meghal első szülött fia.
1700. aug. Megszületik második fia. Keresztapául I. Lipót fiát, Józsefet kérik fel.
- 1700 ősze A konstantinápolyi francia követ felveszi a kapcsolatot Rákóczival.
1700. nov. 1. Rákóczi levelet küld XIV. Lajos francia királynak.
1701. jan. Választ kap a királytól, melyre újabb levéllel válaszol, ezt azonban a császáriak elfogják.
1701. febr. 11. A spanyol örökösödési háború kezdete Franciaország és Ausztria között.
1701. ápr. 18. Rákóczit letartóztatják, a bécsújhelyi börtönbe zárják.
1701. szept. Megszületik György nevű fia, akinek már nincs Habsburg keresztapja.
1701. szept.–okt. Elkészül Rákóczi ellen a vádirat, felségárulás miatt fővesztés vár rá.
1701. nov. 7–8. Megszöktetik a börtönből, Lengyelországba menekül.

1701. nov. 24. A császár vérdíjat tűz ki fejére.
 1701. nov. 25. Rákóczi találkozik Varsóban Bercsényi Miklóssal.
- 1702 eleje Rákócziék a brezáni várban rejtőzködnek.
 1702. máj. Kezdetét veszi a Habsburg-francia örökösödési háború Spanyolországért. I. Lipót császár hadüzenete XIV. Lajosnak.
1703. febr. 18. Zrínyi Ilona meghal Törökországban.
 1703. márc. A hegyaljai kurucok küldöttsége felkeresi Rákóczit kérvén, álljon élükre a habsburgok elleni harcban.
1703. máj. 6. Rákóczi kiáltványa Brezán várából a fegyveres harc megindítására és „Cum Deo pro patria et libertate” feliratú zászlókat küld.
1703. máj. Máramarossziget kuruc kézre kerül.
 1703. jún. 7. Dolhai csata, Károlyi legyőzi Esze Tamás kuruc seregét.
1703. jún. 16. Rákóczi magyar földre lép (Vereckénél), átveszi a kis létszámú sereg vezérlését.
1703. júl. 7. Rákóczi seregeivel elindul a Dunántúlra.
 1703. júl. 18. Kiáltványt intéz az „úri, nemesi és fegyverviselő mindennemű lakossághoz”, hogy csatlakozzanak a haza felszabadításáért vívott harchoz.
1703. júl. 19. A Diószegnél összegyűlt kurucok Bóné András vezetésével fegyvert fognak.
1703. aug.1. Debrecen városa megnyitja kapuit a kurucok előtt.
1703. aug. eleje A diószegi csata, kuruc vereség.
 1703. aug. 6. Bercsényi Diószegről indulva haterer emberével beveszi a rác katonatelepések által védett váradoszai palánkvárat és felgyújtja. (Várad kővára labanc kézen marad.)
1703. aug. 9. Rákóczi Székelyhídről kiáltványt intéz a rác katonanemzethez örökös szabadságot ígérve, ha csatlakoznak.
1703. aug. 14. Nagybánya kuruc kézre kerül.

1703. aug. 17. Huszt vára szintén csatlakozik.
1703. aug. 28. „A jobbágyságról való pátens“ kibocsátása.
1703. szept. 1. A bélfenyéri csata Bóné András kurucui és az aradi rác labanc katonaság között.
1703. szept. 6. Rákóczi kibocsátja az Edictum militare-t.
1703. szept. 27. A vetési pátensben felmenti a fegyveres harcra kelt jobbágyokat az úrbér és közteher alól.
- 1703 ősze A Dunától keletre, Várad és Szatmár kivételével, mindenütt a kurucok győzedelmeskednek. Rákóczi kiáltványokat küld az erdélyi rendeknek, s külön kiáltványt intéz az „oláh nemzethez“ is, melyben csatlakozásra szólít fel.
1703. okt. 18. A kurucok elfoglalják Gyulafehérvárt.
1703. okt. A felvidéki várak meghódolása, Károlyi Sándor gróf átállása, akit Rákóczi tábornokká nevez ki.
1703. nov. Zólyom vára alatt Bercsényi és Károlyi legyőzi Forgách Simon császári tábornokot.
- Bottyán János is kuruc generális lett.
1703. nov. 10. Bonchidánál kuruc győzelem Orosz Pál és Bóné András vezetésével. Thoroczkai István átáll a kurucokhoz.
1703. nov. 15. XIV. Lajos elismeri Rákóczit az erdélyi trón örökösének.
1703. nov. 29. Rákóczi kiáltványt küld az erdélyi rendekhez, külön említi a szászokat és az „oláh nemzetet“, felszólítva őket a csatlakozásra.
1703. nov. 30. Orosz Pál lesz az erdélyi hadak parancsnoka.
- 1703 vége Ocskay és Károlyi lovasai átkelnek a Morván, 14 mérföldnyire közelítik meg Bécsset.
1704. jan. 3. Az erdélyi nemesek a tokaji táborban felajánlják Rákóczinak Erdély trónját.
1704. jan. 9. Tokaj várát feladják a németek, Esze Tamás felszabadító levelet kap Rákóczitól.
1704. jan. 12. Thoroczkai István lesz az erdélyi hadak generálisa.
1704. jan. 18. Kővár parancsnoka, Teleki Mihály gróf átáll a kurucokhoz.

1704. febr. Munkács vára, majd Ungvár, Bercsényi székhelye is felszabadul.
- 1704 eleje Rákóczi eljuttatja nevezetes Manifestumát az európai udvarokhoz. (Recrudescunt diutina inclyte gentis Hungariae vulnera... – Megújulnak a dicsőséges magyar nemzet sebei...) A nagyszombati nyomdában nyomtatják ki Ráday Pál fogalmazásában.
1704. márc. A kurucok Eger várát ostromolják, a császár fegyverszünetet kér és tárgyalást kezdeményez Rákóczival.
1704. ápr. 1. Forgách Simon gróf átáll Rákóczihoz, Eger behődol.
1704. ápr. Károlyi lovasaival újból eléri az osztrák határt, de Heister rövid idő alatt visszaszerzi a Dunántúl nyugati felét.
1704. máj. 28. A kurucok legnagyobb győzelme a szomolányi csatában (Felvidék).
1704. jún. 13. Heister legyőzi Forgách seregét Koroncónál (Győr), meghíúsul a dunántúli hadjárat.
1704. jún. Szeged ostroma, Rákóczi megbetegedése, az ostrom feladása.
1704. júl. 8. A gyulafehérvári országgyűlésen az erdélyi rendek (magyarok, székelyek, szászok) Rákóczit távollétében egyhangúan fejedelemmé választják.
1704. aug. A császár újból tárgyalást kezdeményez a kurucokkal.
1704. aug. 13. A franciák Ausztria területén a Duna-menti Hochstädt mellett vereséget szenvednek. Kedvezőtlen fordulat a kuruc szabadságharcban.
1704. nov. 16. A kurucok beveszik Érsekújvárt.
1704. dec. 26. Kuruc vereség Nagyszombatnál.
1705. jan. 15. Medgyes elfoglalása; Szeben, Fogaras és Brassó kivételével egész Erdély kuruc kézre kerül.
1705. febr. Károlyi és Bottyán portyázó hadjárata a Dunántúlon.

1705. máj. 5. I. Lipót császár halála, utódja, I. József békét akar kötni Rákóczival.
- 1705 nyara Rákóczi kiadja az első magyarországi újságot a Mercurius Hungaricus-t (Magyar Hírvivő), majd a nemzetközi közvélemény tájékoztatására a Mercurius Veridicus ex Hungaria-t (Igazmondó Magyar Hírvivő).
1705. jún. 22. Kuruc vereség Dunaföldvárnál, újból meghiúsul a dunántúli hadjárat.
1705. aug. 11. Vöröskői vereség, az alvezérek közötti meg nem értés miatt.
1705. szept. 12. – okt. 3. A szécsényi országgyűlésen a szövetkezett rendek Rákóczit Magyarország vezérlő fejedelmévé választják. Kimondják a lelkiismeret- és vallásgyakorlat szabadságát. Kinevezik a 24 tagú szenátust.
1705. nov. 11. A zsibói csatában Rákóczi, tábornokai hibájából, vereséget szenved, ami Erdély elvesztését eredményezi.
- 1705 tele Vak Bottyán sikeres dunántúli hadjárata.
- 1706 eleje Kéthónapos fegyvernagyvadás, béketárgyalások.
1706. márc. 8. Erdélyi Országgyűlés Huszton kimondja Erdély csatlakozását a magyarországi konföderációhoz.
1706. máj. A császár Rákóczi feleségét küldi férjéhez a német fejedelemség felajánlásával, amit ő visszautasít.
- 1706 ősze A háború folytatódik, de megszűnik a francia segítség lehetősége. Rákóczi felesége megszökik a császári őrizetből, Lengyelországba telepedik le. Fiaik Bécsben maradnak.
1706. okt. közepe A Responsio megjelenése, válasz hat nyugat-magyarországi vármegyének, akik a jezsuiták kitiltása miatt tiltakoztak.
1706. nov. 6–7. A kurucok fényes győzelme Győrvárnál.

- 1706 vége Megjelenik Rákóczi Responsio című vitairata, mely művelődési programját tartalmazza.
1707. febr. 10. Kuruc győzelem Székelykocsárdnál; Pekry Lőrinc tábornagy és Esze Tamás ezredes kapitány legyőzi Tige labanc ezredest.
1707. márc. Rákóczi elindul Erdélybe, hosszas tárgyalásokat folytat a rendekkel a fejedelmi jogokról.
1707. márc. 23. Szamosfalvánál az erdélyi urak fogadják Rákóczit.
1707. ápr. 5. A marosvásárhelyi országgyűlés ünnepélyesen beiktatja Rákóczit az erdélyi fejedelem méltóságába.
1707. ápr. 22–24. Rákóczi a radnóti várkastélyban tartózkodik.
1707. ápr. 25. Kolozsváron a fejedelem felavatja a Nemes Ifjak Társaságát. Ekkor áll szolgálatába a 17 éves Mikes Kelemen.
1707. ápr. vége Rákóczi elhagyja Erdélyt, amit akkor látott először és utoljára.
1707. máj. 31.–
jún. 2. Az ónodi országgyűlés kimondja a Habsburg-ház trónfosztását.
Elfogadják az általános adózás elvét, megszüntetve a nemesi és egyházi kiváltságok egy részét.
1707. jún. 16. Az Ónodi Kiáltvány tudatja Európa népeivel a Habsburg-ház detronatizálását, s a magyar trónt üresnek nyilvánítja.
1707. júl. 5–25. Károlyi Sándor eredménytelenül ostromolja Aradot.
1707. aug. 13. Kolozsváron ülésezik az Erdélyi Tanács Vay Ádám elnökletével, a cárral való szövetségről és Rákóczi lengyel királyságáról tárgyalnak.
1707. szept. 14. II. Rákóczi Ferenc szerződést köt I. Péter orosz cárral.
1707. okt. 2. XI. Kelemen pápa körlevélben szólítja fel a katolikus papságot, hogy ne támogassa a Rákóczi-szabadságharcot.

1707. okt. 10. Rabutin megkezdí Görögény várának ostromát (1708 márciusában adja fel Rátónyi János a várat).
1707. okt. Rabutin bánati szerb zsoldosai feldűlják Enyedet.
1707. nov. 26–30. Az Erdélyi Szenátus ülésezése Kisvárdán Rákóczi elnökletével; báró Pekry Lőrinc tábornagy leváltása főparancsnoki tisztéből Erdély elvesztése miatt.
- 1707–1708. Kiegyensúlyozott harcok a Felvidéken.
1708. febr. Császárpárti országgyűlés Pozsonyban. A kurucok foglyul ejtik az új császári főparancsnokot.
1708. febr. 22. Rákóczi Kiáltványa Erdély rendjeihez; gróf Károlyi Sándor tábornagyot nevezi ki az erdélyi hadak főparancsnokává, s jelentős sereggel Erdélybe indítja.
1708. jún. A sziléziai hadjárat szervezése Érsekújváron.
1708. júl. 27. Károlyi eredménytelenül ostromolja Kolozsvárt.
1708. aug. 3. A számbeli fölényben lévő kuruc sereg súlyos vereséget szenved Trencsénnél, a fejedelem is megsebesül, elvesz a szabadságharc sikerének utolsó reménye.
1708. aug. 11. Rákóczi megmaradt seregével Egerbe vonul vissza.
1708. aug. 24. Nyitrát elfoglalják a labancok. Károlyi beveszi Szászsebest.
1708. aug. 28. Ocskay árulása. Bezerédy és társai árulási kísérlete.
1708. szept. 2. Kuruc győzelem Kölesérnél.
1708. nov. Országgyűlés Sárospatakon. Kimondják a harcoló jobbágyok és családjaik felszabadítását.
- 1708-tól Erdélyből átkerjed a pestisjárvány Magyarországra.
1709. Nehéz esztendő, hideg tél, élelemhiány, pestisjárvány, a bányavárosok elvesztése, aszály. Erdélyben százezrek hálnak meg pestisben.
- 1709 ősze A kurucokat kiszorítják a Dunántúlról, az erdélyi városok sorra elvesznek.

1709. szept.
1709. okt. 21. Meghal Bottyán János.
Selmebányán béketárgyalások kezdődnek a bécsi angol és holland követ közvetítésével.
1710. jan. 20. Romhánynál megütköznek a kuruc és labanc seregek. Győztes nincs, de a kurucok lendülete megtörik.
1710. jún. 12. Az Erdélyi Szenátus gyűlése Huszton Rákóczi részvételével.
- 1710 nyara Béri Balog Ádám utolsó támadása a Dunántúlon, kezdeti sikerek, később kudarc, a várak elvesztése.
1710. nov. 21. Bercsényi Miklós Rákóczi követeként Lengyelországba megy, Károlyi Sándor lesz a főparancsnok.
1711. febr. 22. Rákóczi az orosz segítség elnyerése érdekében elhagyja az országot.
1711. ápr. 30. A szatmári csonka országgyűlés. Károlyi és Pálffy aláírják a békeszerződést.
1711. máj. 1. A megmaradt 12 ezres kuruc sereg Majténynál leteszi a zászlót, a szabadságharc elbukott.
- 1711–1712. Rákóczi Lengyelországban tartózkodik.
- 1713–1715. Rákóczi XIV. Lajos udvarában, Franciaországban.
1714. márc. 6. A francia-osztrák háború lezárása a rastatti békével.
- 1715–1717. Rákóczi a grosbois-i kolostorba vonul vissza, megkezdi Emlékiratainak és Vallomásainak az írását.
1717. A szultán hívására Törökországba megy.
- 1718-tól Rodostóban él bujdosótársaival.
1722. febr.18. Párizsban meghal a felesége.
1735. ápr. 8. II. Rákóczi Ferenc halála.

Összeállította:
KUPÁN ÁRPÁD

II. RÁKÓCZI FERENC EMLÉKEZETE

– A szabadságharc dokumentumai, a nagy fejedelem vallomásai, önéletrajza, a kortársak és történészek jellemrajzai –

I. Korabeli dokumentumok

A brezári kiáltvány – 1703. május 6.

„(...) Országunk és hazánkhoz való szeretetüinktől s kötelességünktől viseltetvén: minden igaz, hazaszerető, országunk régi, dicsőséges szabadságát óhajtó, egyházi és világi, nemes és nemtelen, fegyverviselő és otthoni lakos, egyszóval minden rendű igaz magyarokat hazafiúságokra intjük és kényszerítjük s kérjük, hogy, amit már Isten némelyeknek szíveket az hazáért felgerjesztette, s egybenhozta, úgy ki-ki édes hazája szabadsága, nemzete mellett az Isten és törvényünk ellen képtelenül hatalmaskodó, zaklató, porcióztató, adóztató, nemesi szabadságunkat hatalmasan foglaló s fogyasztó, becsületünköt tapodó, s kegyetlenkedő birodalom ellen fogjon fegyvert édes hazája szabadsága, nemzete mellett.

(...) Készek legyünk s higgyünk is az özvegyek és árvák, megkeseredettek és megnyomorodtaknak kiáltását meghallgató irgalmas Istenben, s Isten után nemzetünk régi, dicsőséges, s ma is veleszületett hadakozó bátorságában és hazájához való gerjedezésében.

(...) Nem lehet oly magyar, ki az eddigi Magyarországon törvénytelenül Isten és az igazság ellen hatalmaskodó, minden rendet képtelenül sanyargató idegen nemzet kegyetlenségét, porciózó s képtelen adóztató zaklatásait, nemzetünknek és szabadságunknak megvetését és már mint láb alá vetettnek csúfolásait elégségesen nem érzette s nem értette volna. Elannyira, hogy már országunknak, régi szabadságunknak gyökeres veszedelménél egyebet senki sem ítéltetett vala, ha minden birodalmakkal bíró kegyelmes Isten csodálatos és váratlan háborúkkal az országunkat eddig sanyargató

német nemzetet mindenfelől nem környékezte, és azáltal a mi régi szabadságát keservesen óhajtó s igaz hazaszeretetért gerjedező magyar nemzetünknek is utat és alkalmatosságot nem mutatott volna a kívánt szabadulásra.

(...) Édes hazánkért, nemzetünkért, régi szabadságunkért a hatalmas Istennek segítségével s az ő hatalmas hadakozó karjának erejével, tökéletes szívvel-lélekkel szenteljük életünket s vérünket ontani egyedül hazánk és nemzetünk szabadságáért, minden privátumnak vágyódása nélkül készek leszünk.”

A vetési pátens – 1703. szeptember 27.

„(...) Hadakozásunknak és a végre felkötött fegyverünknek nem az a célja, hogy édes hazánk igazságát, szabadságát s a hozzá hűséges úri fő és nemes rendek jószágait, jobbágyait, birtokát bontogassa és elrontsa, hanem az a feladata, hogy az idegen nemzettől földre tapodott és elhanyaglott országunk, édes nemzetünk régi nagy emlékezetét, hírét, nevét, fogva tartott szabadságát annak törvénytelen, igazságtalan hatalma alól felszabadítsa, régi állapotára és rendjére visszaállítsa.

(...) A hűségre tért jobbágyok, zsellérek, taksások és bérlők közül, kik fegyvert fogtak és az ország szabadságáért együtt hadakoznak, mindenféle adózás és közteher viselése alól fölmentessék, a többit azonban földesuraikkal szemben törvényes paraszti szolgálataik teljesítésére szorítsák, mint annak előtte, úgy ezután is hasonló jobbágyi kötelességüket és engedelmességüket mutassák.”

A Manifestum: Manifestum principis Rákóczi

(1704 januárjában Munkács várából keltezve adta ki a keresztény fejedelmekhez és köztársaságokhoz intézve.)

„A méltóságos fejedelem felsővadászi Rákóczi Ferenc kegyelmes urunk által nemzetünknek és édes hazánknek a német nemzet kegyetlen uralkodása alatt lett hallatlan megnyomoríttatásáról, maga méltóságos személyének nagy méltatlan szenvedéséről és az ausztriai ház erőszakoskodása alól való felszabadulásért fogott magyar fegyvernek ártatlanságául az egész világ elébe adott manifestum – köztudománytétel.”

„Megújulnak a dicsőséges magyar nemzetnek régi sebei, s hazája megsebesült szabadságának mostoha kézzel enyhített sebhelye – minekutána alattomban elbágyadtak tagjai az ausztriai háznak Isten ítéletéből való birodalma alatt –, félvén, hogy ép részre is ráhat a végső veszedelem, fegyverrel kíván elvágatni.

(...) Mi kényszerítette régen a dicsőséges Báthory-familiát ez ellen a ház ellen fegyverfogásra? Mi okot vett fel Bethlen hazánk oltalmára? Mi indította Bocskait a felkelésre? Micsoda a mi eleinket, Rákóczikat és Thökölyt? Nyilván van a világ előtt. Nem is lehet semmi álnoksággal elfelejteni országunknak igazi nehézségeit. Legfőbb oka most is, mindenkor másszor is az volt, az ily nagy és sok indulásokban hazánk törvényének megmondhatatlan roncsolása, szaggatása.

(...) Így van a természettől rendelve, hogy a magyarok nemes erdélyiek el nem szenvedhetik a bosszúságot és a szabadságban született haza szabad tagjai szolgálai állapot alá vettetvén, nehezebb dolognak tartják azt a keserű halálnál.

(...) Senki előtt sem titok a vallás megháborítása. A vallás és vele a haza szabadságának megrontása régi szokott dolga volt az osztrákoknak. A személyválogatás nélkül megnyomorított csehek bizonyíthatják legjobban a közmondás igazát, hogy »eloszlanak a nagy vizek és patakokká lesznek«. A vallás színe alatt az egyenetlenség magvát hintik el s megrontják az országot. Idegen papok prédikálnak, azok húzzák a jövedelmet, akik hanyatt fekvő tunyaságukban nem gondolnak a magyar nemzet lelki épülésével.

(...) Nem akarja az isteni irgalmasság, hogy ezt az országot az osztrákok továbbra is lopják. Azért szabadította meg Rákóczi, ezért hozza be a külső fejedelmek jóakarásával az ország belső részeibe, hogy igaz fegyverének hadi vezére legyen. A természet úgy rendelte, hogy a magyarok nemes elméje nem szenvedheti a bosszúságot és a szabadságban született haza szabad tagjai szolgálai állapot alá vétetvén, nehezebb dolognak tartják azt a keserű halálnál.

(...) Nyilván legyen azért a keresztény világ előtt a magyar nemzetnek igazi fegyvere... Mi (mert a maga hitét ennyiszor megszegőknek tovább hinnünk nem lehet) édes hazánknak az ausztriai járom alól való kiszabadítására, mely mindeneknek minden szeretetét együvé foglalja, életünket, javainkat, s utolsó csepp vérünket is önként fölszenteljük. És hogy e fegyverfogásunkban nincs semmi negédességünk, nyerekedésünk, s magános dicsősé-

günk: az Isten előtt, a szent angyalok előtt józan, jó lelkiismerettel, közönségesen nyilvánvalóvá tesszük. Hadakozik értünk az ég, és nem tulajdonítván e nyomorult nemzetségnek közönséges bűneit, midőn ennyi gonoszok között habzó hajóját igaz ügyünknek a tovább való előmenetelnek széles tengerére bocsátjuk, az Isten gondviselésének boldogabb szele által régi boldogságának bátoros révpartjára elvezérli, s immár valahára az örökké való csendességnek diadalmaskodó örvendezésével megkoronázza.”

Responsio

Az 1706 őszen kelt, Rákóczi által fogalmazott Responsio a fejedelem művelődéspolitikai programját tartalmazza, elsősorban az iskoláztatás ügyét és a tolerancia elvét.

„(...) Skolasztikus teológia és filozófia, ez nálunk a tudomány teteje, amelyek az ősi egyház csodákkal tündöklő korszakában ismeretlenek voltak, s manapság is mind a közügyek ismeretéhez, mind az evangéliumi egyszerűséghez teljesen feleslegesek. Így fiatalok, kik a világi életre vannak szánva, éveken át teljesen haszontalanul s a jövődő feledés számára fáradoznak, ha kizárólag csak ezeket tanulják, s a tanulás befejeztekor oly eredményt mutatnak fel, ami rosszabb a semminél, tudniillik megingathatatlan elbizakodást és azon meggyőződést, hogy magukat már a tudomány minden ágában kiművelték.”

Rákóczi így fogalmazza meg tanügyi programját: „Hogy házánknek e tudatlanságban sýnylődő és tökéletesen magára hagyott fiatalságán segítve legyen, a dolgok lényege követeli, hogy ezen álmos mesterek helyett másról gondoskodjunk, kik a tudományos műveltség terjesztésére alkalmasabbak, s más oldalról a hitelvek becsepegtetésére nem kevésbé képesek, s hogy az üres tanulmányok helyébe szilárdabbakat, a szerzetbeli tudományok helyébe a közülethez szükségesebbeket, az idővesztegetők és haszontalanok helyett hasznosabbat helyezni iparkodjunk.

(...) A műveltség feltételéhez tartozó többi tudománynak, a földrajz, a mathematica, arithmetica főleg a nálunk oly fontos katonai építészetnek, a haditudományoknak, geometriának, történelemnek, kronológiának, erkölcsannak, politikai tudományoknak s egye-

beknek, hogy a nemesség testedző játékait ne is említsük, neveik is ismeretlenek gymnasiumainkban, jóllehet épp ezek a legvirágzóbb államokban s a leghűresebb akadémiákon a haza nagy hasznára elő szoktak adatni.”

Rákóczi eszmevilágának sarkalatos tétele a **tolerancia elve**. A Responsióban fejti ki először részletesen erre vonatkozó nézeteit. Ekkor már kész a terve, hogy kiegyenlít minden viszályt a vallások között, közszeretetre bírja a keresztényeket, és eltávoztatva a gyűlölséget, valamint a tantételbeli különbségeket, megteremti a felekezetek unióját. Már itt látható, hogy toleranciaelfogásában a maga élettapasztalata nemcsak politikai programmá, hanem intellektuálisan megalapozott etikai elvvé összegeződik.

A sárospataki Országgyűlés

a jobbágyfelszabadításról – 1708. november

„Mindazon jobbágyak, akik a hadseregben állandóan és hűségesen szolgálnak a háború végéig, a földesúri hatalom alól gyermekeikkel együtt felszabadíttatnak és örökös szabadságot nyernek. Jobbágytelkek helyett szabad földet, falut kapnak letelepedésre, lakóhelyeiken a hajdúvárosok módjára külön kiváltságokban fognak részesíttetni, a hadseregben szolgáló jobbágyok minden közteher alól mentességet nyernek. Ugyanígy azok özvegyei, akik a hadseregben akár fegyverrel, akár természetes halállal haltak meg, míg férjük nevét viselik, minden közteher alól mentesek lesznek.”

II. Szemelvények Rákóczi önéletírásából és vallomásaiból

Az 1707. június 6-i ónodi országgyűlésen elhangzott válasz a túróci küldöttek vádjaira

„Édes nemzetem! Ezt érdemeltem tőled bujdosásim után? Életemet, véretem, mindenemet érted felszenteltem, feleségemet, gyermekeimet, szerencsémét megvetettem, sőt, mi több, az édes eleim és a virágzó előbbi szabadságunk helyrehozásáért mindeneket kockára vetvén, véröket, hitüket feláldozták. Nem tűröm, nem szen-

vedem, magammal koporsóba viszem: mert Te tudod, Istenem, hogy igaz szívű vagyok és privát javat nem kívánok! Ne szenvedd édes hazám, rajtam ezt a gyalázatot!”

II. Rákóczi Ferenc fejedelem önéletrajza

„(...) Állapotom minden nyomorúságában, gyarlóságom minden gyengeségével terheltén jövök Hozzád, Üdvözítóm, hogy üdvözíts engem; mint tévelygő juh, amint mondtam, sietek Hozzád, és mint pásztor, nyájamat is Hozzád vezetem; mert azok is a Te juhaid, akiket gondjainkra bízott sokak közül mindeddig őrizetem alá rendeltél. Tekints, Uram állapotunkra, külső-belső nyomorúságainkra és szükségleteinkre; látni fogod, hogy távol legelőinktől, idegen legelőket vagyunk kénytelen keresni. Üldöz bennünket az ellenség, és nincs nyugalma lelkeinknek, idegenek ragadták el örökségünket, árvákká lettek fiaink és nevünk gyalázattá lőn; ínség, szegénység, atyánkfiaiak szüksége is ránk nehezedik, és még a nyugalom reménye sem maradt meg nekünk; gondviselésünket, mindennapi kenyerünket is a hitetlenek kezéből kell várunk, akik nem ismernek Téged, Jézusom, és mivel szíveikből számkivetve van a Te szerelmed, gyűlölnék minket a népek, amelyek nem imádnak Tégedet. Íme, mennyi baj alatt roskadozva, élünk a fájdalom kenyeréből, és keserőséggel betelnek napjaink; de még ezekkel sem elégedve meg, üldöznek minket ellenségeink, s még életünkre is leselkednek. Mit mondjak, Uram, pásztorom az egykor őrizetemre bízott juhokról, kiket most béresek kezére adtál? Megvallottam, Uram, hogy méltatlan voltam őrizni őket, mert ámbár gyakran életemet tettem kockára, és most is örömet kockára tenném értük, ha önfeláldozásomat elfogadod; sem én magam nem jártam, sem nem vezettem őket egykoron a Te legelőidhez vezető igaz ösvényeken, de igaztalan utakon engedvén őket legelni, eltávolodtak Tetőled ó, jó pásztor, én Jézusom. Most tehát valóban méltán görnyednek nyakaik iga alatt és uralkodik felettük idegen. Meddig dühöng felettünk jogos bosszúállásod, messze leend-e könyörületed mitőlünk, és vajon mindenkorra elvesztjük-e örökségünket, amelyért mint számkivetettek sóhajtozunk. Feltárom ó, Uram, a te kegyelmed látásáért jászlad

előtt a mi külső állapotunkat, de nem félek megvallani bűneinket és méltatlanságainkat sem; mert üdvözítő vagy, ó, Jézusom.

(...) Számkivetett vagyok fejedelemségemtől, alattvalóimtól megfosztottak, pedig megesküdtem színed s szentjeid előtt, hogy soha sem fogom őket elhagyni. Fiaim árvák és koldusok, és te eszközöket nyújtasz nekem hazám, alattvalóim és gyermekeim felszabadítására, és annyi ezer léleknek a nemzetek fogságából való megmentésére. Meghaladja, megvallom, azt az emberi fogalmat a szerencsés vég reménye, de ha ez az akadály nem volna édes, volna nekem is nem nehéz, ami most nekem feljárnalattatik. Kérlek, esedezem Hozzád, ne engedd, hogy a csalóka remények elhomályosítsák elmémet, amely egyedül a Te akaratodat kívánja követni, és ezért imádkozással, böjttel, virrasztással és lelki komolysággal kérttem kegyelmedet, és mindezek után úgy érzem, hogy szívem megerősödik és lelkemet ragadja valami azon nehéz feladatok felé, amelyek szemeim elé tárulnak. Miért ne higgyem tehát, hogy a Te akaratod az, hogy akarjam azokat a dolgokat, amelyek ellentmondanak a nyugalmat kedvelő, önző szeretet ösztönének. Semmi más nem vár rám, ki a pogányok segedelméhez folyamodom, mint álnokság, rabság, börtön, verpad, szegénység, sebek és a balsors minden neme, amiknek elszenvedése elé megyek, mint ahogy így akarsz – a Benned való bizodalommal és segedelem kérésével. Nem kérdezek Téged, vajon az uralkodás magaslatára, az engem joggal megillető trónusra, hazámba és gyermekeim ölelő karjai közé vezérelsz-e majd, mert egyik is, a másik is a Te hatalmadtól függ; a Te jogod az, akarni, amit elvégeztél; az enyém, követni, ahová vezetsz. Ha azt akarsz, hogy véghezvigyem, itt vagyok, tudni sem óhajtom, hogy midőn megyek, igazságod véráldozatául fogadsz-e el, vagy irgalmadnak akarsz-e példát állítani, mert egyikben is, másikban is egyformán a Te dicsőséged nyilatkozik meg...”

(Latin eredetiből fordította Domján Elek – Miskolc, 1903)

Részletek a Vallomásokból

„(...) Nagy fájdalmára volt szívemnek, látnom mindenfelől hazám nyomorúságait; a bécsi minisztériumnak pedig reá vonatkozólag kovácsolt terveit, minthogy sokat forgolódtam a németek tár-

saságában, jobban ismertem, mint az egybegyűlt mágnásokat. Napról napra jobban éreztetted velem, Uram, ezen szomorúságokat, s szívemet s lelkemet nagyobb dolgokra készítetted elő; végül a Te műved volt az is, hogy (...) Bercsényi Miklós gróffal, ungi főispánnal szorosabb ismeretségbe léptem. (...) A megnövekedett kölcsönös bizalom őszinte és szoros barátsággá fejlődött. (...) Egyes előkelő s tekintélyes nemesek eleget keseregtek azok miatt egymás között, de miután a gróftól értesültek az én rejtettebb gondolataimról, rendkívül megörültek. Mert egyedül az én személyem volt az, amely az én hazám, az én őseim tekintélyénél fogva az egyformán gondolkodók szándékait egyesíteni bírta, és a külföld keresztény uralkodóinak baráti támogatását kieszközölhette. Énrám várakozott inkább, mint bárki másra a dédapám, I. György által Ferdinánd császárral kötött nagyszombati békének helyreállítása, amely akkor a később nagyobb részint eltörölt szabadságait az országnak megszilárdította.”

„(...) A Te gondviselésed előkészít vala a nyilvános fellépésre, hogy a visszavonultságból kilépve, az uralkodó fejedelem méltóságát öltözsem fel, amelynek jegyét már származásomnál fogva is magamon hordtam ugyan a Te jószágodból, mindazonáltal tetszett Neked a Te igazságodat házam irányába gyakorolnod, tetszett megaláznod, s elnyomatnod azt a Magyarországon uralkodó osztrák ház által, hogy én is így, annyi megaláztatásom keresztül, bizonytalan utakon által érjem el dicsőségemet. (...) Megkezdtem hazánk felszabadításának művét a saját magam és a nyomorult nép szenvedéseitől indítva, melynek sanyarúságait az elmondottakban is alig érintettem, mert sok és nagy sanyarúságokban volt osztályrésze. Kötelességem volt megmenteni a hazai törvényeket, felsegíteni a nyomorultakat, megszabadítani a szülőteleneket és árvákat, az elviselhetetlen igáktól, amit a jog és a méltányosság ellenére raktak reájuk. (...) Távol volt tőlem úgy a dicsőség, mint a magasabb méltóság vágya, vagy a korona elnyerésének kívánása; de annak dacára az a hiú vágy, vagyis inkább az önnön magammal való meglegedés gyönyörűsége vezetett, hogy a Te irgalmasságottól támogatva eleget tehessek a Te igazságodnak. A kívánság ezen ösztöneitől hajtva, az erkölcsi derékségnek igen sokszor adtam tanújelét, és az országot kormányozva, igazságot szolgáltattam; jót cselekedtem a szűkül-

ködökkel, a kegyesség gyakorlatait folytattam, a külső vallásos életet ápoltam, tartózkodtam a fényűzéstől, mértékletes voltam a táplálkozásban, tisztának látszottam, a balszerencsét erős lélekkel hordoztam, és a jószerencsében nem bizakodtam el, a közügyeket magánügyemnek elébe helyeztem, a nappalokat s éjszeleket nyughatalanságban és munkában töltöttem; a gazdagságot megvettem, egész életemet és házam saját előmenetelét a közjónak mögéje helyeztem, lelkiismeretes voltam az adott szó megtartásában. De az erényességnek mindezen üres bizonyosságai bűnök voltak a Te színed előtt, mert ama farizeizmusból eredtek, melyet Te, óh Jézusom, a Te beszéddel annyira elítéltél.

(...) Te magad, ó Istenem, tanítottad kezeimet a harcra, és ujjaimat a hadviselésre; Te biztosítottad szándékaim helyességét, amelyek esküszzerű kötelezettségeim végcélját soha sem tévesztették szem elől; de mindezeknek a tisztelet és természetes nemeslelkűség volt a célja, és egyáltalában nem Tégedet, hanem önmagamat kerestem mindazon dolgaimban, amelyek általános dicsérő elismeréssel találkoztak, és a látszat szerint becsületes életről tanúskodtak. Igazságos voltam, mivel természetszerűleg borzadtam az igazságtalanságtól; nem vágyakoztam semmire azért, nem kívántam semmit, hogy az igazi nemeslelkűség tükrét lássák bennem; a kincset megvettem, a szűkölködőket felsegítettem, de mindezeknek jutalmát elvettem, magamat gazdagítottam ezekkel a mennyekben, mert ezek és sok egyebek nyilvánvalóan a Te irgalmad művei, természetes ösztönök voltak, melynek kimívelésében szívem távol volt Tőled, ó, legfőbb jó és lelkem boldogsága! A kegyesség és vallásos élet gyakorlásában serénykedtem; de főbb célja ezeknek állásom megkövetelte azon okosság, melynél fogva azt hittem, hogy a vallás külső nyilvánulatai nélkül jól nem lehet uralkodni. (...) Mi voltam, Uram, mi voltam más, mint megfehérített koporsó és a fejedelem köntösében és trónusán ülő álarcos rabja az ördögnek? Mennyire eltávolodtam Tőled, ó, legfőbb jó, aki cselekedeteim céljául nem Tégedet, hanem önnön magamat, állásom ama fonák érdekét tűztem ki.

(...) Mondjon, írjon bárki, amit akar a magyar háborúról és kimenetelének okairól; vádoljon engem hiszékenységgel, tunyasággal, másokat kapzsisággal; egyedül Te tudod, ó, örök bölcsesség,

miért szabtal az eseményeknek olyan végkifejlést, aminő bekövetkezett. Nem tagadom el, hogy én a csatákban tudatlansággal igen sok tévedést követtem el, és hogy mások is sokat elkövettek, de az emberi ítélletel vizsgálván meg mindent, a pénzhiány és a hadviselésben való általános tudatlanság vetett véget a jól és bátran elkezdett és a rézpénz kelendőségének ideje alatt, annak elértéktelenedéséig jókedvvel folytatott hadviselésnek; végre a dühöngő pestis miatt elfogyott a várakban a gyalogság, és ennek pótlása megapasztotta azok számát, kik a síkon tartoztak katonáskodni. (...) Az erősségek védelmébe kellett reményünket vetni, amelyek ugyan rézpénz veretése által elég jól meg is voltak erősítve, el is látva, de megvédésükre alkalmas és képes tisztekben hiányt szenvedtem...

(...) Tiltotta a fejedelemségről való lemondást Erdély rendeinek adott esküm, és annak megtartására a becsület és a hiú dicsőség sarkallt; előre láttam az állandó számkivetettség nyomorúságait ezen feltétel el nem fogadása esetén; mert erős reményem sem lehetett, hogy egy általános európai béke abba visszaállít. (...) Az ellenkező oldalról megígérték házam törvényes szabadságainak örökös birtokaimmal együtti visszaállítását, vagy cserébe ezekért a birodalomban szabadon választható hercegséget, melyet utódaim örökös jogon bírandanak. Személyem biztonságáról gondoskodtak úgy-ahogy ezen ajánlattal, de nem a becsületről; távoznom kellett volna a hazából és megtagadtam a nemzetet, amely a szeretetből fakadó ragaszkodás és a bizalom annyi tanújelét adta irántam; törvényei megtartásának minden biztosítékául az annyszor megszegett királyi szót kell vala elfogadni.

(...) A Te igralmadnak e látható jelei érlelték meg bennem azon szilárd elhatározást, ó, szentséges gondviselés, hogy az országból távozom, mielőtt a fegyverszünet lejártával utam vagy elzáratnék, vagy a háborús zavarok között megnehezítették. (...) Távoztamkor lelkiismeretem és lelkem állapota olyan volt, mint mikor oda bementem; egy magánember vétkeitől szennyesen mentem be oda, egy fejedelem vétkeitől terheltén tértem vissza Lengyelországba.

(1716-ban kezdte írni a kamalduli szerzetesek grosbois-i kolostorában)

III. Jellemrajzok a nagyságos fejedelemről

Kortársak Rákócziáról

A gyermek Rákóczi jellemzése 1688-ból,
egy jezsuita tanár tollából

„A fiatal Rákóczi három-négy évvel látszik idősebbnek koránál. Arca barnáspiros, sötét haját nem rövidre nyírva, hanem hosszan vállaira omló fürtökben viseli. Egész valójában semmi közepszerű nincs. Szavai járása, magatartása mind méltóságteljesek, fejedelemhez méltóak, minden kevélység nélkül. Amilyen nemes, olyan emberséges, jöllehet tekintélyét mindig megőrzi.“

Du Héron márki, a lengyelországi francia követ
véleménye a fejedelemről – 1702-ből

„Rákóczi herceg jó kiállítású, nagyon szellemes, még sokkal szellemesebb annál, ahogy nekem mondták. Balsorsában olyan szilárdságot tanúsít, amire csak kevés ember lenne képes.“

Pierre Puchot des Alleurs márki, XIV. Lajos követe
Rákóczi udvarában 1705-ben a következő portrét adja

„Rákóczi fejedelem mindössze 32 éves, magas, sudár termetű férfi, megjelenése méltóságteljes, arca szép. A szelídség és a tanulékonyosság fő ékessége elméjének, s ehhez nagyon sok jóakarát és folytonos igyekezet társul. Azt is hozzátehetnénk, hogy jöllehet a nagyvilági élettől távol nevelkedett, sok dolgot tud, és jól tudja őket. Hat nyelven beszél és ír: magyarul, latinul, franciául, olaszul, németül és lengyelül. Erényes, dolgos, előzékeny, nagylelkű, jótékony ember. Nagyon pontosan teljesíti a vallás előírásait. Értékét semmivel sem lehetne teljesebbé tenni, úgy látszik, mentes korának szenvedélyeitől.“

Saint-Simon francia emlékiró és gondolkodó véleménye Rákócziról

„(...) Rákóczi nagyon magas növésű, anélkül, hogy túl magas volna, nem sovány és nem kövér, nagyon arányos és jó alakú, külseje erős, hatalmas és nagyon nemes, tekintélyt parancsoló, minden durvaság nélkül. Arca elég kellemes, és egész jellege tatár. Bölcs, szerény, mértéktartó, igen kevéssé szellemes ember. Egészében véve jóságos és értelmes, nagyon udvarias, de eléggé megválogatja, kivel áll szemben. Igen könnyed mindenkivel, és – ami ritkán található együtt – ugyanakkor sok benne a méltóság, anélkül, hogy modorában bármi is éreztetné a dicsőséget. Nem sokat beszél, de azért részt vesz a társalgásban, és nagyon jól adja elő mindazt, amit látott, anélkül, hogy magáról beszélné. Rendkívül tisztességes, egyenes, igaz, a végsőig bátor ember. Mélységesen hisz Istenben, és ezt nagy egyszerűséggel nem mutatja, de nem is titkolja. Titokban sokat ad a szegényeknek, és sok időt tölt imádkozással. Nagy háztartásának erkölceit, kiadásait és tartozásait a legpontosabban szabályozza, és mindezt szelíden. Mindennapos érintkezésben nagyon jó, szeretetreméltó és kényelmes ember, de ha közelről láttuk, csodálkozunk, hogy olyan nagy pártnak volt a vezére és olyan nagy hírt támasztott a világban.“

Történészek értékelései

Hóman Bálint jellemzése – a Budapesten,
1937. május 1-jén tartott szoboravató ünnepélyen

„Emlékét idézzük Rákóczi Ferencnek, a fejedelemnek és az igaz embernek, a diadalmas hősnek és a bujdosó száműzöttnek. (...)

Lelki világát nagy jóság, érzelmesség, elmélyedő szellem, szemlélődő hajlam, mély vallásos érzés és művészi érzék, hivatástudat és kötelességérzet, cselekvő és kitartó akarat, tehetségét gyors felfogás és biztos áttekintés, kritikai szellem és élénk tudásvágy, rendszeres gondolkodás és kivételes szervezőképesség jellemezték. (...)

Vallásos hite, erős katolikus meggyőződése is a lélek legmélyebb forrásaiból táplálkozott: ment volt minden formalizmustól és a hit lényegét nem érintő elfogultságtól. Hitéletének ez a bensőséges

és lelkének veleszületett jósága jutott kifejezésre felekezeti türelmében és szociális érzésében, a protestáns panaszok és a jobbagysors megértő megítélésében, önkritikájában és önzetlenségében, az egyéni gyengeségek megbocsátásában és a közéleti erkölcs szigorú értelmezésében. Önképzéssel folyton gyarapított műveltsége és erkölcsi felfogása messze fölé emelte kortársainak, s a jellegzetes magyar hibák bírálatával népét is a maga erkölcsi színvonalára kívánta emelni.

Benne látjuk az élő nemzeti lelkiismeret, a nemzeti önbizalom, a nemzeti áldozatkészség, a cselekvő nemzeti erő és az építő nemzeti akarat megtestesülését.

Köpeczi Béla jellemzése

„Rákóczi elhivatott vezér volt, a birodalmi hercegi cím esetében is ragaszkodott a ranghoz, amely őt a családi hagyomány és a kor hierarchikus gondolkozása alapján megillette. Nem a janzenista remeteségében, hanem a szabadságharc megkezdésekor születtek Rákóczi Ferenc buzgó énekének ezen sorai:

»Nyilván tudom, Uram, hogy engem választál

Édes nemzetemnek, mint Mojzest állítál. «

Erdély fejedelmévé választása és beiktatása után úgy vélte, folytatja őseinek művét, mégpedig úgy, hogy bírja a nép bizalmát, mint pater patriae. (...) Olyan államférfi és gondolkodó volt, aki a kor haladó eszméit vallva, új államot akart létrehozni a Duna-medencében, amely az itt lakó népek, a különböző társadalmi és szellemi erők összefogására épít, és szembeszáll a külső elnyomással és kizsákmányolással. E cél érdekében sokoldalú aktivitást fejtett ki, s kész volt személy szerint is minden áldozatra. (...) Későbbi janzenista színezetű vallásossága válasz a sorscsapásaira, védelmet jelent számára, és morális tartást ad a szerencsétlenségben. Ő a bujdosásban sem volt janzenista remete, hanem inkább mélyen vallásos politikus, aki várja a hívó szót, és cselekvésre kész, ha a körülmények ezt lehetővé teszik. (...)

Haladó szellemisége, tántoríthatatlan elvhűsége, erkölcsi nagysága – példakép minden magyar és minden ember számára.“

Összeállította:
KUPÁN ÁRPÁD

HELYNÉVMUTATÓ

a Rákóczi-szabadságharc erdélyi eseményeihez

Arad (Arad)

Károlyi Sándor sikertelenül ostromolja az aradi várat. (1707. július 5–25.)

Aranyosmeggyes (Medieșu Aurit) – Szatmárnémetitől keletre.

Ráday Pál tárgyalásai az erdélyi rendekkel, hogy Husztra országgyűlést hívjanak össze. (1705 decembere)

Belényes (Beiuș)

Bóné András szétverte a katonákat kísérő rácokat (1704. január 17.) Károlyi Sándor Belényes vidékére rendelte br. Andrásy István ezredes seregét, hogy feltartóztassa az Aradról Váradra vonuló rác csapatokat (1705. május).

Bélfenyér (Belfir) – Tenkétől délre, a Fekete-Körös mentén.

Szűcs János, Bóné András, Hajós István és Bozóky Pál kuruc seregei szétverték a rácokat. (1703. szeptember 1.)

Bihar (Biharia)

A rácok és a váradi vár császári őrsége megrohanta a kurucok táborát és kegyetlen mészárlást végeztek. (1704. január 7.)

Bihardiószeg (Diosig)

A kurucok megrohanták br. Grousfeld császári tábornagy várkastélyát. (1703. július 19.)

A tiszántúli kuruc csapatok mustrája. (1706. február 26.)

Gönc és Révszeg hajdúvárosi kiváltságot kapott. (1704. január 7.)

Biharpüspöki (Episcopia Bihor)

Gyakran itt táboroztak a váradi vár ostromzárát biztosító kurucok.

Bonchida (Bonțida)

Bóné András és Orosz Pál kurucok legyőzik a kolozsvári német őrséggel megerősített székely hadat. (1703. november 10.)

Brassó (Brașov)

A város nem csatlakozott a fejedelemhez, ezért a kurucok többször kifosztották. 1704 tavaszán Henter Mihály székely főnemes serege teljesen körbezárta Brassót. Barcasági Kiáltvány. (1704. március 14.) Mikes Mihály és Petki Dávid csapattöredékei a brassói katonai parancsnok előtt tették le a hűségüket. (1711. július 3.)

Brád (Brad)

A kurucok legyőzték a Száva Mihály főispán vezette megyei hadakat. (1703. szeptember 19.)

Domahida (Domănești) Nagykárolytól északra

Rákóczi kibocsátotta katonai szabályzatát: Edictum Militare. (1703. szeptember 7.)

Feketehalom (Codlea) a Barcaság nyugati szélén.

A székelyek vereséget szenvedtek Ludwig Ferdinand Graven cs. ezredes csapatától. (1704. április 14.)

Görgényszentimre (Gurghiu) Szászrégentől keletre.

Rabutin serege öt hónapon át lőtte Görgény várát, de azt csak Ráthonyi István várkapitány halálát követően vették be a császáriak, majd le is rombolták. (1707. október 10. – 1708. március 10.)

Gyergyószentmiklós (Gheorgheni)

A gyergyóiak a Gerécésnél két napig feltartóztatták a Csík felől betörni igyekvő Akton és Graven vezette osztrák csapatokat. A vereség következtében, a Rákóczihoz hű királybíró, Both András elfogták és családjával együtt kivégezték. (1707.)

Gyulafehérvár (Alba Iulia)

Thoroczkai István és Orbay Miklós elfoglalták a várost.
(1704. április 4.)

Az utolsó fejedelemválasztó országgyűlésen II. Rákóczi Ferencet fejedelemmé választották. (1704. július 8.)

Hadad (Hodod) – Szilágycsehtől nyugatra.

Béldi Zsuzsanna, Wesselényi Pál özvegye sikeresen védte a várat.

1710. január 22-én foglalta el Cravent császári tábornok, a Vadaskertnél zajlott csata után. Vélemények szerint, ifj. Csáki István adta fel, mások szerint a kurucok adták fel szabad elvonulás fejében.

Holdvilág (Hoghilag)

A Nagyküküllő jobb partján, Segesvár és Erzsébetváros között. Karl Tiede ezredes győzelmet aratott a székelyek felett. (1704. január 28.)

Huszt

Város Kárpátalja déli részén, a Tisza jobb partján.

1703-ban a német őrség feladta és a kurucok kezére került. Az erdélyi országgyűlésen itt mondta ki Erdély csatlakozását a konföderációhoz. (1706. március 8–20.)

Kolozsvár (Cluj)

Rabutin lerontatta a város erődítményeit, majd a német őrséget magával vitte Szebenbe (1704. október); Herbeville bevonul Kolozsvárra. (1707. április 28.)

Kővár vára

Berkeszpataka – Berchezoaia határában

Gr. Teleki Mihály 1704 januárjában feladta a várat a kurucoknak.

Kajáni-hágó

Felsőkajanel – Căinelu de Sus falu mellett, Dévától északra. Itt kellett volna feltartóztatnia Esze Tamásnak Rabutin 7 ezer főnyi seregét. Sikertelen volt. (1707. október 3.)

Kismajtény (Moftinu Mic) Nagykárolytól keletre.

Mintegy 12 ezer kuruc letette a fegyvert. (1711. május 1.)

Marosvásárhely (Târgu-Mureş)

1707. április 5-én itt emelték a fejedelmi székbe II. Rákóczi Ferencet, majd tartottak országgyűlést.

Medgyes (Mediaş)

Forgách Simon tábornagy elfoglalta a várost (1705. június 15.), de novemberben a császáriak visszafoglalták.

Nagyenyed (Aiud)

Karl Tiede ezredes felégette a várost, elesett 28 diák (1704. március 13.); Rabutin serege újból feldúlja a várost (1707. október).

Nagykároly (Carei)

Rákóczi 1708 februárjában több napot időzött a városban, Károlyi Sándor vendégeként.

Nagyvárad (Oradea)

Várad vára végig a szabadságharc-idején a német őrség kezében maradt. Bercsényi 1703. augusztus 6-án vereséget mért a várad-olaszi rácokra, lakóhelyüket lerombolta. Ezzel kezdetét vette Várad ostromzára, amit csak a pestis pusztítása oldott fel. (1710.) Eleinte az aradi rácok próbálkoztak a vár felmentésével, majd az éppen átvonuló császáriak: 1705. október, 1709. augusztus. A védők szorongatottságát érzékelteti, hogy a vár parancsnokai, 1706–1708 között és 1710-ben szükségpénzt bocsátottak ki „In Necessitate Varadiensis”. Várparancsnokok voltak: br. Höffelholz, gróf Beckers, gr. Löwenburg, gr. Fels-Colonna. Az ostromzarat biztosító seregek parancsnokai voltak: Gödény Pál, Bóné András, Andrassy István, Sennyey István, Forgách Simon, Károlyi Sándor, Palocsay György, Bagossy Pál és Orosz Pál.

Szamosudvarhely (Someș-Odorhei) Zsibótól északra, a Szamos bal partján.

Rákóczi a Szamos völgyén indult a marosvásárhelyi fejedelmi beiktatásra. 1707. március 23-án az erdélyi rendek (gr. Mikes Mihály, gr. Teleki Mihály, gr. Bethlen János) Kraszna és Közép-Szolnok vármegyék viceispánjai itt várták Rákóczit egy kopjás kővári sereggel.

Szamosújvár (Gherla) Déstől délre, a Kis-Szamos jobb partján.

A zsibói csata után ide vonult Rákóczi.

Szatmárnémeti (Satu-Mare)

A város ostroma, majd a vár elfoglalása (1703. augusztus 14.; 1705. január). A szatmári béke aláírása.

Székelyhíd (Săcueni)

Kiáltvány a rácokhoz. Rákóczi a szabadságharchoz csatlakozóknak önkormányzatot és személyi szabadságot ígért. (1703. augusztus 9.)

Székelykocsárd (Lunca Mureșului) Aranyosgyérestől délre, a Maros közelében.

Pekry Lőrinc lovasai és Esze Tamás kurucai megverik Karl Tiege császári csapatát. (1707. február 10.)

Szentbenedek (Mănăstirea) Dés közelében.

Kuruc győzelem a császárhű nemesi csapatok felett. (1703. szeptember 20.)

Szurdok (Surduc) Zsibótól keletre, a Szamos bal partja közelében.

Rákóczi a zsibói csata előtt Csáki László birtokára ment. Ebéd közben érte az ütközet híre, de mire a színhelyre érkezett, már menekültek csapatai. Történészek szerint hibás volt, hogy a harc megkezdése előtt elhagyta seregét.

Szilágysomlyó (Șimleu Silvaniei).

A vár parancsnoka, br. Dietrich Glöckelsperg Szűcs János kurucainak megérkezése előtt, 500 lovasával Szatmárba vonult. A kurucok 1710 januárjáig tartották a várat.

Torockó (Rimetea)

Karl Tiede 1704. március 15-én lerohanta, feldúlta, felégette a vasbányászatóról és vasművességéről híres várost. Kard és puskacső gyártás folyt itt. Nagybányán pedig puskaport, golyót és töltést gyártottak.

Torockószentgyörgy (Colțești)

A Thorockkai család által lakott várat Karl Tiede csapatai ostrom alá vették, elfoglalták és felrobbantották.

Vetés (Vetiș) Szatmártól délre.

Rákóczi 1703. augusztus 28-án kiadta a jobbágyságról való pátenst.

Zsibó (Jibou)

Rákóczi a Szamos völgyében akarta feltartóztatni, kb. 16 ezer főnyi seregével, Herbeville 20 ezer főnyi császári seregét. Elrendelte a két átjáró lezárását, sánc- és erődrendszerral: a Zsibói-szorost, illetve a Karikai-szorost (Corlaca), ez utóbbi az Egregy patak völgyében. A kurucok a Karikahágót megerősítették, erős csapatokkal őrizték, viszont a Zsibói-szorost kevésbé. Herbeville minderről Szilágysomlyón értesült (november 8.) kémjeitől és a jó terepismertekkel rendelkező Dietrich Glöckelspergtől. A harc a Szamos völgyében zajlott le; du. 3 órakor támadtak a császáriak és legyőzték a kurucokat. Kb. 450 német és 400 kuruc maradt a csataterén. A csaknem teljesen kuruc kézen lévő Erdély újra a császáriak hatalmába került, mi több, a Rabutin összehívta erdélyi országgyűlésen (Segesvár, 1705. december 15.) a Habsburg-párti erdélyi rendek semmisnek nyilvánították Rákóczi fejedelemségét és hűséget esküdtek I. József császárnak.

Összeállította
BORBÉLY GÁBOR

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Jubileumi Rákóczi Évek Emlékbizottsága történelmi pályázatot hirdet felnőtt- és diákkategóriában

A pályázat témája: II. Rákóczi Ferenc szabadságharca, történelmi szerepe.

A pályázat célja: Ösztönözni a pályázókat a témával kapcsolatos helytörténelmi kutatásra.

A pályázók feladatai:

1. Felkutatni az adott település kapcsolatát a Rákóczi-szabadságharcral, a helybeliek részvételét a mozgalomban, annak kihatását, következményeit a település vagy vidék sorsára.
2. Feltárni a még esetleg lappangó korabeli írott forrásokat, dokumentumokat, például a Rákóczi által kibocsátott szabadság- vagy kiváltságleveleket, okiratokat, azokat ismertetni, feldolgozni.
3. Felkutatni a 19–20. század fordulóján kibontakozott Rákóczi-kultusz helyi vonatkozásait, megnyilvánulásait, emlékeit.

A dolgozatok beküldésének határideje 2006. augusztus 31.

A pályamunkák kiértékelését egy szakzsűri végzi el. A pályadíjakat az Emlékbizottság tűzi ki, s megjelenti a nyertes alkotásokat.

A díjkiosztó ünnepség 2006 októberében lesz a Partiumi Keresztény Egyetem dísztermében, a díjnyertes dolgozatokat bemutató tudományos ülészak keretében.

A Jubileumi Rákóczi Évek Emlékbizottsága néprajzi pályázatot hirdet felnőtt- és diákkategóriában

A pályázat témája: II. Rákóczi Ferenc alakja és a kuruc szabadságharc emlékei.

A pályázat célja: a népi hagyományok felkutatása és megőrzése.

A pályázók feladatai:

1. Történeti mondák felkutatása, összegyűjtése, melyek megőrizték II. Rákóczi Ferenc alakját, életének főbb eseményeit, csatáit, bujdosását.
2. Helyi mondák összegyűjtése: kisebb csatározásokról, várainról, pincéiről, titkos alagutakról, kincsekről, Rákóczi kútjáról, fájáról, harangjáról. Meneküléséhez számtalan mondaszerű elbeszélés kapcsolódik. Mivel a halhatatlan hősök sorába tartozik, halála után is visszavárták.
3. Regényes, anekdotikus elbeszélések, mondák összegyűjtése vitéz vezéreiről, kurucairól, mint Esze Tamás, Vak Bottyán, Bóné András, Gödény Pál, Jármay Ferenc, Újvárosi Szűcs János, Pintye (Pintea Gligor) vitéz és mások.
4. Kuruc nóták összegyűjtése: győzelmet ünneplő vitézi énekek, kesergők, bujdosóénekek stb.

Olyan pályaműveket várunk, amelyek még nem jelentek meg gyűjteményekben és kimondottan az illető településen vagy régióban ismertek.

A dolgozatok beküldésének határideje 2007. augusztus 31.

A pályamunkák kiértékelését egy szakzsűri végzi el. A pályadíjakat az Emlékbizottság tűzi ki, s megjelenti a nyertes alkotásokat.

A díjkiosztó ünnepség 2007 októberében lesz a Partiumi Keresztény Egyetem dísztermében, a díjnyertes dolgozatokat bemutató tudományos ülésszak keretében.

TARTALOMJEGYZÉK

Keretprogram	5
II. Rákóczi Ferenc életének és harcainak kronológiája	10
II. Rákóczi Ferenc emlékezete	19
Helynévmutató a Rákóczi-szabadságharc erdélyi eseményeihez..	32
Pályázati felhívások	38

Készült
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában

Felelős vezető: Sándor Lajos

Manifestum principis Rákóczi

(...) „Megújulnak a dicsőséges magyar nemzetnek régi sebei, s hazája megsebesült szabadságának mostoha kézzel enyhített sebhelye – minekutána alattomban elbágyadtak tagjai az ausztriai háznak Isten ítéletéből való birodalma alatt – félvén, hogy ép részre is ráhat a végső veszedelem, fegyverrel kíván elvágatni.

(...) Nem akarja az isteni irgalmasság, hogy ezt az országot az osztrákok továbbra is lopják. Azért szabadította meg Rákóczi, ezért hozza be a külső fejedelmek jóakarásával az ország belső részeibe, hogy igaz fegyverének hadi vezére legyen. A természet úgy rendelte, hogy a magyarok nemes elméje nem szenvedheti a bosszúságot és a szabadságban született haza szabad tagjai szolgai állapot alá vétetvén, nehezebb dolognak tartják azt a keserű halálnál.